

- Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Vakgroep Nederlandse Taalkunde.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst (1982). *Regels voor redelijke discussies. Een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen*. Dordrecht/Cinnaminson: Foris.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & T. Kruijer (1983). *Argumentatiëleer 1. Het analyseren van een betoog*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & B. Meuffels (1984). Het identificeren van enkelvoudige argumentatie. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 4, 297-310.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & B. Meuffels (1985). Gedifferentieerde replicaties van identificatie-onderzoek. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 4, 241-257.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst, F.S. Jungslager & B. Meuffels (1987). De herkenning van indirecte argumentatie. *Spekator*, 16-6, 457-471.
- Franck, D. (1979). *Abtönungspartikel und Interaktionsmanagement. Tendenziöse Fragen*. In: H. Weydt (ed.), *Die Partikel der deutschen Sprache*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Geerts, B., W. Haseryn, J. De Rooij & M.C. van den Toorn (1984). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Grésillon, A. (1980). Zum linguistischen Status rhetorischer Fragen. *Zeitschrift für germanistische Linguistik*, 8/3, 273-289.
- Houtlosser, P. (1995). *Standpunten in een kritische discussie. Een pragma-dialectisch perspectief op de identificatie en reconstructie van standpunten*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: IFOTT.
- Ilie, C. (1994). *What else can I tell you? A pragmatic study of English rhetorical questions as discursive and argumentative acts*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Internationala
- Jungslager, F.S. (1991). *Standpunt en argumentatie. Een empirisch onderzoek naar leesstrategieën tijdens het leggen van een argumentatief verband*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: Amsterdamse studies voor taalgebruik.
- Meibauer, J. (1986). *Rhetorische Fragen*. Tübingen: Niemeyer Verlag.
- Schep, A. & J. Vermeulen (1984). *Nou en? Een onderzoek naar het functioneren van het woordje 'nou' in gesprekken*. Doctoraalscriptie ATW Universiteit van Amsterdam.
- Slot, P. (1993). *How can you say that? Rhetorical questions in argumentative texts*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam: IFOTT.

Samenvatting

Voordat een grootschalig project kan worden uitgevoerd, moet de m.e.r.-procedure worden gevolgd. In deze procedure worden alternatieven ontwikkeld, mogelijke milieu-effecten van die alternatieven geïnventariseerd en keuzes gemaakt en gemotiveerd. In dit artikel laat ik zien hoe een analyse van de hoofdargumentatie in teksten met een gemotiveerde keuze kan worden uitgevoerd. Ik heb daartoe het analyse-instrument van Van Eemeren & Grootendorst met behulp van beslistheoretische inzichten en gegevens uit de m.e.r.-context verfijnd en nader ingevuld. Dit leverde onder meer een raamwerk voor de structuur van de hoofdargumenten op, dat bij de analyse als heuristiek kan fungeren. Hoe aan de hand van dit instrument hoofdargumenten kunnen worden herkend en in een argumentatiestructuur kunnen worden geplaatst, wordt gedemonstreerd aan de hand van voorbeelden van teksten waarin een locatiekeuze voor een project centraal staat.

1. Inleiding

Voor de uitvoering van grootschalige projecten - bijvoorbeeld de aanleg van een snelweg of de bouw van een afvalverwerkingsinstallatie - is toestemming van de overheid nodig. Die toestemming kan voor veel projecten alleen worden verkregen als de procedure van milieu-effectrapportage (m.e.r.) wordt doorlopen. Volgens deze procedure moet de planontwikkelaar of initiatiefnemer informatie verschaffen over de milieugevolgen van het project en van relevante alternatieven. Dat gebeurt in een milieu-effectrapport (MER). De initiatiefnemer stelt een MER op en dient dit in bij het bevoegd gezag. Het bevoegd gezag weegt vervolgens - onder meer op basis van het MER - het project en de alternatieven tegen elkaar af en besluit welk alternatief mag worden uitgevoerd. Het bevoegd gezag kan bijvoorbeeld besluiten dat een snelweg volgens een bepaald tracé moet worden aangelegd of dat onder bepaalde voorwaarden vergunningen worden verleend voor de bouw van een afvalverwerkingsinstallatie.

Het besluit wordt vervolgens bekendgemaakt en voorzien van een motivering waaruit blijkt op welke manier rekening is gehouden met de andere alternatieven. Soms neemt de initiatiefnemer hierop een voorschot, door in het MER aan te geven aan welk alternatief hij zelf de voorkeur geeft en waarom.

Een probleem van dit soort teksten is dat de motivering vaak onvoldoende duidelijk is voor de lezers van de tekst, terwijl het voor die lezers, bijvoorbeeld voor burgers die langs het gekozen tracé voor de aan te leggen snelweg wonen, uiterst belangrijk kan zijn om goed te begrijpen op welke gronden de gemaakte keuze berust.

In dit artikel doe ik verslag van een onderzoek dat tot doel heeft systematisch adviezen te ontwikkelen voor de motivering van een keuze in de context van milieu-effectrapportage. Het kader voor dit onderzoek wordt gevormd door de pragma-dialectische schrijfbenadering,

ontwikkeld door Van Eemeren & Grootendorst (1990). Omdat deze benadering uitgaat van (her)schrijven op basis van tekstanalyse, is het van belang te weten hoe de teksten in een m.e.r.-procedure kunnen worden geanalyseerd. Voor de analyse van betogende teksten hebben Van Eemeren & Grootendorst een analyse-instrument ontwikkeld. Om dit instrument goed te laten aansluiten bij de te onderzoeken teksten, heb ik het zo veel mogelijk toegesneden op de analyse van gemotiveerde keuzes in de m.e.r.-context.

In dit artikel laat ik zien hoe met behulp van het verfijnde analyse-instrument een analyse van de hoofdargumentatie kan worden uitgevoerd. Daartoe wordt eerst een schets gegeven van het analyse-instrument. Vervolgens wordt duidelijk gemaakt hoe aan de hand van het instrument kandidaten voor hoofdargumenten te herkennen zijn en vervolgens hoe een reconstructie van de hoofdargumentatie kan plaatsvinden. Dit alles wordt gedemonstreerd aan de hand van voorbeelden van teksten waarin een locatiekeuze voor een project centraal staat.

2. Een verfijning van het analyse-instrument

Bij de analyse van een betogende tekst zoals Van Eemeren & Grootendorst (1983) die voorstellen, wordt de tekst opgevat als een bijdrage aan een kritische discussie. De analyse mondt uit in een analytisch overzicht van de tekst, waarin de elementen die relevant zijn voor het oplossen van het verschil van mening zijn opgenomen.

Een belangrijk onderdeel van de analyse is het maken van een argumentatiestructuur: welk standpunt en welke argumenten brengt de schrijver naar voren en hoe hangen die samen? Bij de analyse van de argumentatie ter ondersteuning van een keuze doen zich specifieke problemen voor, waarvoor het analyse-instrument geen pasklare oplossing biedt. Het is bijvoorbeeld niet direct duidelijk waar de alternatieven en de voor- en nadelen daarvan in de structuur moeten worden geplaatst.

Om het instrument gericht en gemakkelijker toepasbaar te maken, kan het worden verfijnd voor de analyse van een gemotiveerde keuze in de m.e.r.-context, door gebruik te maken van beslistheoretische inzichten; daarnaast kunnen contextuele inzichten van dienst zijn.

Beslistheoretische inzichten over de besluitvorming over grote projecten kunnen in eerste instantie het best worden afgeleid van beleidswetenschappelijke besluitvormingsmodellen. Rosenthal e.a. (1987) geven het volgende algemene besluitvormingsmodel:

- 1 formulering van het probleem;
- 2 onderzoek van de bestaande situatie;
- 3 opstelling van keuzemogelijkheden;
- 4 beraadslaging over deze keuzemogelijkheden en de consequenties van die mogelijkheden;
- 5 keuze van de beste oplossing.

Het keuzeproces vindt plaats in de laatste drie fasen: de selectie van alternatieven, de beoordeling daarvan en de uiteindelijke keuze. Hierbij valt op dat er in die drie fasen niet één keer maar twee keer een keuze wordt gemaakt: in fase 3 wordt een aantal alternatieven gekozen; in fase 5 wordt

één alternatief gekozen. De uiteindelijke keuze is dus gebaseerd dus op twee keuzes of 'selectiefasen'. Voor de argumentatiestructuur betekent dit dat, als de uiteindelijke keuze in het standpunt wordt verwoord, daaronder twee nevensgeschikte hoofdargumenten moeten komen waarin de selectiefasen worden uitgedrukt. De beoordeling van de alternatieven (fase 4) vormt een ondersteuning van de tweede fase. Dit leidt tot de volgende basisstructuur:

	stp: van alle alternatieven is a het beste
1a	↑
van alle alternatieven zijn abcd relevant	-
	1b
	van abcd is alternatief a het beste

In de praktijk - en zeker in de m.e.r.-praktijk - bestaat het besluitvormingsproces vaak uit meer dan twee selectiefasen. Na een aantal stappen komt de besluitvormer uit op de uiteindelijke keuze. De argumentatiestructuur kan voor die gevallen worden uitgebreid:

	stp: van alle alternatieven is a is het beste
1a	↑
van alle alternatieven zijn abcd relevant	-
	1b
	van abcd zijn abc het beste
	1c
	van abc zijn abcd relevant
	1d
	van ab is a het beste

Het kan in de praktijk uiteraard ook voorkomen dat er sprake is van slechts één selectiefase: uit een beperkt aantal alternatieven wordt direct een keuze gemaakt. In dat geval vallen de twee niveaus (van standpunt en hoofdargumentatie) samen in het standpunt: van de alternatieven abcd is alternatief a het beste.

Behalve met beslistheoretische inzichten kan het analyse-instrument ook worden verfijnd met gegevens uit de institutionele context. Er kan bijvoorbeeld worden vastgesteld welke partijen er in de m.e.r.-context een standpunt over een keuze kunnen innemen en motiveren. De twee belangrijkste partijen zijn de initiatiefnemer, die in het MER een standpunt naar voren kan brengen over wat hij het beste alternatief vindt, en het bevoegd gezag, dat het besluit motiveert. Ook verschaft de context informatie over de propositionele inhoud van uitspraken. Het bevoegd gezag stelt in het begin van de m.e.r.-procedure richtlijnen op voor het MER, waarin wordt vastgelegd welke milieu-effecten de initiatiefnemer moet onderzoeken en vaak ook voor welke alternatieven dat moet gebeuren. Deze richtlijnen fungeren als uitgangspunten voor de rest van de procedure en zijn in dat opzicht van belang voor de inhoud van standpunt en argumenten. Als in de richtlijnen wordt afgesproken dat alleen de alternatieven abcd moeten worden onderzocht, dan wordt in de eerste selectiefase niet uitgegaan van alle mogelijke alternatieven, maar van de alternatieven abcd. En van de milieu-effecten die in de richtlijnen staan, zal zeker een aantal in de argumentatie terugkeren.

Aan de hand van beslistheoretische en contextuele informatie kan op deze manier een raamwerk voor de argumentatiestructuur worden verkregen, met op bepaalde plaatsen verschillende

varianten. Dit raamwerk kan bij het analyseren van een m.e.r.-tekst met een gemotiveerde keuze als heuristiek worden gebruikt.

3. Het herkennen van hoofdargumenten

Om de hoofdargumentatie in een tekst te analyseren, moet eerst worden nagegaan wat de mogelijke hoofdargumenten zijn. De basisstructuur van de hoofdargumentatie in de vorige paragraaf laat zien dat in een hoofdargument een selectiefase wordt uitgedrukt. Een selectiefase houdt in dat uit een aantal beschikbare alternatieven een aantal alternatieven wordt geselecteerd en dat de niet-geselecteerde alternatieven afvallen. Hoofdargumenten kunnen in de tekst dan ook worden herkend aan formuleringen die wijzen op een van de volgende inhoudelijke elementen:

- 1 beschikbare alternatieven;
- 2 geselecteerde alternatieven;
- 3 niet-geselecteerde alternatieven;
- 4 een 'selectie-actie'.

Onderstaand voorbeeld van de locatiekeuze voor een afvalverwerkingsinstallatie bevat twee van dit soort aanwijzingen: een aanduiding van de selectie-actie ('de voorkeur verdient') en van het geselecteerde alternatief ('Moerdijk').

- (1) Op basis van de beschrijving van de effecten en de afweging die daarop volgt, blijkt dat Moerdijk de voorkeur verdient als vestigingslocatie voor de afvalwerkingsinrichting.

Een ander voorbeeld is afkomstig uit een besluit van oud-minister Maji-Weggen over het tracé voor rijksweg 58:

- (2) Vanuit de geconstateerde problemen op het gebied van het woon- en leefmilieu is een aantal mogelijke oplossingen geformuleerd: handhaving bestaande situatie, beperkte verbetering bestaande situatie, een rondweg waarbij vier uitvoeringsvarianten zijn uitgewerkt en een nieuwewegalternatief. Handhaving bestaande situatie, het zogenaamde nul-alternatief is als referentie-alternatief gebruikt omdat het de geconstateerde problemen niet oplost.

Uit dit fragment blijkt dat er zeven alternatieven beschikbaar zijn. Een van de alternatieven fungeert als referentie-alternatief. De contextuele informatie in het analyse-instrument maakt duidelijk dat met deze term wordt bedoeld dat dit alternatief geen serieus alternatief is, maar slechts dient als referentiepunt bij de beoordeling van de andere alternatieven. Handhaving van de bestaande situatie valt dus als optie af: het is een niet-geselecteerd alternatief.

Het is niet altijd eenvoudig om te bepalen of sprake is van een selectiefase. Soms zijn in de rest van de tekst wel aanwijzingen te vinden die de aanwezigheid van een selectiefase bevestigen. Een voorbeeld daarvan vormt het streekplan Amsterdam-Noordzeekanaalgebied, waarin de keuze voor een woningbouwlocatie in Zaanstad wordt gemotiveerd. De toelichting bij het besluit verschaft aanwijzingen voor de interpretatie van de hoofdtekst. Een deel van de hoofdtekst is hieronder weergegeven. Formuleringen die wijzen op een selectie heb ik gecursiveerd.

2.3 Provinciale beleidskeuze

De provincie *kiest* beleidsmatig voor een *nieuwe woonwijk Assendelft-Noord* met een omvang van 3.000 woningen en met de mogelijkheid om verder te bouwen tot maximaal 5.000 woningen. De locatiekeuze Assendelft-Noord is door bestuurlijke afweging van de verschillende belangen tot stand gekomen en ligt in het verlengde van de provinciale beleidsuitgangspunten zoals verwoord in paragraaf 2.2.

Zwaarwegende bestuurlijke argumenten in de locatiekeuze voor Assendelft-Noord als nieuwe woonwijk zijn de relatief geringe betekenis van het gebied voor ecologie, natuur, cultuurhistorie, bodem en water. Het bebouwen van Assendelft-Noord heeft vrijwel geen verlies van deze aspecten tot gevolg.

De mogelijke alternatieven Guisveld en Westzanerveld maken deel uit van de Noordhollandse 'natte' veeweidegebieden en hebben een nationale en zelfs internationale betekenis. (...) De provincie zet zich in voor handhaving en versterking van het huidige karakter.

In Assendelft-Noord zal in verschillende opzichten een aantrekkelijke woonwijk tot stand kunnen komen. Op regionaal niveau wordt het woonklimaat positief beïnvloed door de nabijheid van stad én land en de daarbij horende gebruiksmogelijkheden. De provincie *kiest* op grond van stedebouwkundige en landschappelijke argumenten, voor concentratie van de verstedelijking op één *grote bouwlocatie*. Door het aanbrengen van een fasering (3.000-5.000 woningen) houdt de provincie rekening met de mate waarin gebouwd kan worden in het binnenstedelijk gebied. (...)

In de eerste zin van dit fragment is een selectiefase te herkennen aan de selectie-actie ('kiest') en het geselecteerde alternatief ('een nieuwe woonwijk Assendelft-Noord'). Uit de volgende alineagroep blijkt dat Guisveld en Westzanerveld andere mogelijke alternatieven zijn, die niet geselecteerd zijn vanwege hun betekenis als natuurgebied. In de laatste alineagroep lijkt sprake te zijn van een selectie, waarbij 'kiest' een aanwijzing kan zijn voor een selectie-actie en 'één grote bouwlocatie' voor het geselecteerde alternatief. De formulering suggereert dat bouwen op meer locaties ook tot de mogelijkheden heeft behoord.

Om hoeveel selectiefasen het precies gaat, is op grond van de genoemde elementen moeilijk vast te stellen. De benodigde informatie is wel te vinden in de toelichting op de hoofdtekst. Daarin wordt een helder keuzeproces gepresenteerd, waarin twee fasen een belangrijke rol spelen:

- 1 van de relevante alternatieven Guisveld, Westzanerveld, Assendelft-Noord en combinaties van deze locaties vallen Guisveld en Westzanerveld af;
- 2 de combinatie-alternatieven vallen af. Assendelft-Noord is het beste alternatief.

Met behulp van de toelichting kunnen de selecties in de hoofdtekst beter worden herkend: in de tweede alineagroep vallen de alternatieven Guisveld en Westzanerveld af; in de eerste en derde alineagroep wordt aangegeven dat uiteindelijk is gekozen voor Assendelft-Noord. De identificatie van de twee selectiefasen biedt een goed uitgangspunt voor de verdere analyse.

Een selectie van alternatieven is soms moeilijk herkenbaar in een tekst doordat hij geheel impliciet blijft. De aanwezigheid van andere onderdelen van het raamwerk kan in dat geval wel een aanwijzing vormen. Dat is het geval in onderstaand voorbeeld, afkomstig uit het besluit over rijksweg 58:

- (4) Het alternatief verbetering bestaande situatie is uitvoerig beschouwd. Aan dit alternatief zijn voordelen en nadelen verbonden. Van groot belang acht ik dat dit alternatief geen wezenlijke verbetering van de woon- en leefsituatie betekent.

In het analyse-instrument is als beslistheoretische informatie onder meer opgenomen dat de hoofdargumentatie, waarin de selectiefasen zijn uitgedrukt, wordt ondersteund door argumenten waarin de effecten (of de voor- en nadelen) van de alternatieven en het belang of gewicht van die effecten tot uitdrukking komen. In bovenstaand voorbeeld wordt aangegeven dat het alternatief 'verbetering bestaande situatie' een groot (doorslaggevend) nadeel heeft; bovendien komt het alternatief in de tekst verder niet meer ter sprake. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat er een selectie plaatsvindt, waarbij de verbetering van de bestaande situatie een niet-geselecteerd alternatief vormt.

4. Reconstructie van de hoofdargumentatie

Als de selectiefasen zijn herkend, kan vervolgens een reconstructie van de hoofdargumentatie worden uitgevoerd. De reconstructie bestaat uit een aantal onderdelen: er moet worden vastgesteld of het bij iedere selectiefase daadwerkelijk om argumentatie gaat, de propositionele inhoud van de argumenten moet worden geformuleerd en de argumenten moeten een plaats krijgen in de argumentatiestructuur. Ik concentreer me hier op het laatste punt.

Soms is het vrij duidelijk welke plaats de argumenten moeten krijgen. Bij het hiervoor besproken streekplan Amsterdam-Noordzoekkanaalgebied kunnen aan de hand van het raamwerk de herkende selectiestappen bijvoorbeeld vrij eenvoudig als nevensgeschikte hoofdargumenten worden gereconstrueerd. Maar de reconstructie kan ook ingewikkelder zijn. In deze paragraaf bespreek ik een aantal aandachtspunten.

Selectiefasen in een tekst zijn niet altijd te reconstrueren als nevensgeschikte argumenten die zich op gelijk niveau in de argumentatiestructuur bevinden. In het keuzeproces kan sprake zijn van hoofd- en subfasen. De schrijver maakt dat soms expliciet duidelijk, bijvoorbeeld door te vermelden dat er sprake is van een zoekfase, een beperkende fase en een keuze fase. Die drie fasen vormen dan de hoofdargumenten; de selecties die binnen die fasen plaatsvinden worden gereconstrueerd als subargumenten.

Dat de schrijver een onderscheid maakt in hoofd- en subfasen, kan ook blijken uit minder expliciete aanwijzingen, bijvoorbeeld uit de alinea-indeling. Dit is het geval in het eerder genoemde besluit over rijksweg 58. Hiervoor is al aangegeven dat daarin wordt uitgegaan van zeven alternatieven. In de loop van de tekst laat de schrijver zes alternatieven afvallen, tot het alternatief KO-1 (kernomleiding 1, een rondwegvariant) als enige over is. De indeling van de tekst in drie alinea's (van elkaar gescheiden door witregels) maakt echter duidelijk dat het hier niet om zes, maar om slechts drie hoofdfasen gaat:

- . alinea 1: handhaving bestaande situatie valt af, nieuwe-wegalternatief valt af;
- . alinea 2: verbetering bestaande situatie valt af;
- . alinea 3: KO-4 valt af, KO-2 en KO-3 vallen af.

Deze drie selectiefasen moeten dus worden gereconstrueerd als drie hoofdargumenten, die op hun beurt worden ondersteund door subargumenten waarin de subfasen zijn verwoord.

Bij de reconstructie moet niet alleen worden gelet op de verdeling in hoofd- en subfasen die de schrijver expliciet of impliciet aanbrengt. Ook moet er rekening mee worden gehouden dat de fasering van het keuzeproces die de schrijver in de argumentatie naar voren wil brengen, kan afwijken van de chronologische fasering, het beslissingsproces zoals dat in de werkelijkheid is verlopen. Er dient, met andere woorden, onderscheid te worden gemaakt tussen de *context of justification* en de *context of discovery*. Waar het om gaat bij de reconstructie is de *context of justification*: het achterhalen van de fasering zoals de schrijver die in de argumentatie wil uitdrukken.

Een voorbeeld waarbij de bedoelde fasering afwijkt van de chronologische fasering, is het eerder besproken besluit over rijksweg 58. De minister presenteert in haar besluit een keuzeproces dat bestaat uit drie hoofdfasen, maar het proces zoals het in de tijd is verlopen, ziet er - zo is ook af te leiden uit de tekst - globaal als volgt uit:

- . er zijn zeven alternatieven relevant;
- . daarvan vallen de volgende drie alternatieven in het MER af: handhaving bestaande situatie, nieuwe-wegalternatief en KO-4;
- . het nieuwe-wegalternatief wordt weer ter discussie gesteld en nader uitgewerkt, maar valt toch af;
- . de minister neemt wederom alle alternatieven in beschouwing, sluit zich aan bij de reeds gemaakte selectie en laat de volgende alternatieven afvallen: verbetering bestaande situatie, KO-2 en KO-3.

Hoe de laatste fase precies is verlopen, is moeilijk te zeggen, omdat de minister daar geen informatie over verschaft. En voor de analyse is de exacte chronologische fasering ook helemaal niet relevant. Het gaat om de fasering die de schrijver zelf in de tekst heeft aangebracht, misschien wel omdat ze die overzichtelijker vond.

Ook als het "historische" keuzeproces wel in grote lijnen in de tekst wordt gevolgd, kan de reconstructie problematisch zijn. De basisargumentatiestructuur in paragraaf 2 veronderstelt namelijk dat een keuzeproces altijd lineair verloopt, met een stapsgewijze inperking van de alternatieven. Dat is in de praktijk echter lang niet altijd het geval: keuzeprocessen verlopen soms eerder chaotisch en ongestructureerd. Als de schrijver in de tekst een dergelijk ongestructureerd proces aanhoudt, zal de basisargumentatiestructuur niet meer goed aansluiten bij de gepresenteerde fasering. Voor de reconstructie betekent dit dat er ofwel iets aan de basisstructuur ofwel iets aan de fasering moet veranderen.

Een voorbeeld waarbij een ingreep in de basisstructuur noodzakelijk is, is het kabinetsbesluit over het tracé voor de hogesnelheidslijn tussen Rotterdam en Amsterdam. De procedure die tot dit besluit heeft geleid, is niet geheel lineair verlopen, doordat in een laat stadium een extra alternatief - het WB3-tracé - aan de reeds geselecteerde alternatieven is toegevoegd. De chronologische fasering ziet er globaal als volgt uit:

- 1 de relevante alternatieven zijn: A1, BBLN, B3 en MN8;
- 2 A1, BBLN en B3 worden geselecteerd; MN8 valt af;
- 3 WB3 wordt als nieuw alternatief toegevoegd;
- 4 van de alternatieven A1, BBLN, B3 en WB3 is A1 het beste.

In het kabinetsbesluit is deze niet-lineaire fasering aangehouden, waardoor het raamwerk met de basisargumentatiestructuur niet goed is toe te passen. Op basis van contextuele informatie kan echter toch een verantwoorde reconstructie plaatsvinden. De institutionele context biedt namelijk

de formele mogelijkheid om halverwege de m.e.r.-procedure, in de inspraak, nieuwe alternatieven toe te voegen. Met deze inspraakmogelijkheid moet in het analyse-instrument rekening worden gehouden. Dit kan door hiervoor een variant van de basisstructuur te ontwikkelen waarin de inspraakmogelijkheid is verwerkt (bijvoorbeeld in de vorm van een extra argument). Als het raamwerk op deze manier met informatie uit de institutionele context wordt verrijkt, kan de argumentatiestructuur van het HSL-besluit zonder problemen worden gereconstrueerd.

Een voorbeeld waarbij de gepresenteerde fasering in de reconstructie moet worden aangepast, is het concept van een projectnota/MER over de aanleg van een baggerspeciedepot. Hierin worden de volgende selecties gemaakt:

- hoofdstuk 1: van alle gebieden is het Hollandsch Diep als zoekgebied relevant;
- hoofdstuk 4: in het Hollandsch Diep zijn de locaties abcd e relevant;
- hoofdstuk 10: van de locaties abcd e is a het beste;
- hoofdstuk 11: locaties buiten het Hollandsch Diep zijn niet relevant.

Wat opvalt is dat de keuze voor het Hollandsch Diep uit hoofdstuk 1, in hoofdstuk 11 weer ter discussie wordt gesteld. De fasering is hierdoor niet lineair en past dus niet in de basisargumentatiestructuur. De institutionele context biedt in dit geval geen reden om voor deze situatie een variant van de basisstructuur te ontwikkelen: er zijn immers in de m.e.r.-context geen algemene procedurele regels voor het weer ter discussie stellen van gemaakte keuzes. Omdat de algemene m.e.r.-context geen uitkomst biedt, kan een oplossing worden gezocht in de specifieke context waarin deze tekst een rol speelt. Daarover is in dit geval informatie beschikbaar. De schrijver van het rapport kreeg, toen hij hoofdstuk 11 aan het schrijven was, van het bevoegd gezag een aantal kritische vragen over de keuze van het Hollandsch Diep als zoekgebied. Hij ging deze keuze terstond opnieuw onderbouwen, maar deed dat niet - zoals te verwachten zou zijn - in hoofdstuk 1, maar in hoofdstuk 11, omdat hij daar op dat moment mee bezig was. Dit heeft ertoe geleid dat, door onhandigheid van de schrijver, de chronologische fasering in de tekst wordt gepresenteerd. Bij de reconstructie kan de fasering zoals de schrijver die zal hebben bedoeld, aan de hand van de basisargumentatiestructuur worden hersteld. Specifieke contextuele informatie biedt hier dus een goede reden om de fasering die de schrijver in de tekst presenteert, in de reconstructie aan te passen.

5. Slot

Om adviezen te kunnen ontwikkelen voor de motivering van een keuze in de context van milieu-effectrapportage, is het noodzakelijk eerst te weten hoe teksten met een dergelijke motivering moeten worden geanalyseerd. In dit artikel heb ik laten zien hoe de hoofdargumentatie in dit soort teksten kan worden herkend en hoe de argumenten in een argumentatiestructuur kunnen worden geplaatst.

Ik heb een aanzet gedaan om het analyse-instrument van Van Eemeren & Grootendorst met behulp van beslistheoretische inzichten en gegevens uit de m.e.r.-context te verfijnen en nader in te vullen. Dit leverde onder meer een raamwerk voor de structuur van de hoofdargumenten op, dat bij de analyse als heuristiek kan fungeren.

Van den Hoven en Schellens (1993) onderscheidden twee soorten functionaliteit van taalgebruiksprocessen, waarmee in onderzoek rekening zou moeten worden gehouden:

- 1 strikte functionaliteit, waarbij wordt geabstraheerd van lezer en context;
- 2 ruime functionaliteit, waarbij de lezer geen abstracte lezer is, maar een bepaalde lezer in een bepaalde maatschappelijke context.

In het analyse-instrument van Van Eemeren & Grootendorst wordt rekening gehouden met de functionaliteit van taalgebruiksprocessen, waarbij lezer en context niet zijn bepaald. Door dit instrument toe te spitsen op een bepaalde institutionele context - in dit geval de m.e.r.-context - wordt deze benadering van strikte functionaliteit aangevuld met een benadering van ruime functionaliteit. Dit heeft grote voordelen: de verfijning van het analyse-instrument zorgt ervoor dat het goed toepasbaar is en dat de analyses goed te verantwoorden zijn. Daarnaast kan bij de analyse van een tekst zelfs nog een stap verder worden gegaan door gebruik te maken van informatie over de specifieke context waarin de tekst is geschreven en gebruikt. Een analyse aan de hand van het instrument vormt al met al een goed uitgangspunt voor het ontwikkelen van adviezen voor het opstellen van een tekst met een gemotiveerde keuze. Adviezen waar een besluitvormer, misschien wel een minister, iets aan kan hebben.

Literatuur

- Eemeren, F.H. van & Grootendorst, R. (1990). Het schrijven van betogen. Naar een presentatie-strategie op basis van pragma-dialectische analyse. In: D. Janssen & G. Verhoeven (Red.), *Taalbeheersing in Nederland (87-102)*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, Grootendorst, R. & Kruijer, T., (1983). *Argumentatieleer 1. Het analyseren van een betoog*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, Grootendorst, R. & Snoeck Henkemans, A.F., (1995). *Argumentatie. Inleiding in het analyseren, beoordelen en presenteren van betogen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, Grootendorst, R., Jackson, S. & Jacobs, S., (1993). *Reconstructing Argumentative Discourse*. Tuscaloosa, London: The University of Alabama Press.
- Koele, P. & Plijt, J. van der (Red.). (1993). *Beslissen en beoordelen, Besliskunde in de Psychologie*. Amsterdam: Boom.
- Rosenthal, U., Schendelen, M.P.C.M. van & Ringeling, A.B., (1987). *Openbaar bestuur: organisatie, politieke omgeving en beleid*. Alphen aan den Rijn: H.D. Tjeenk Willink.
- Hoven, P. van den & Schellens, P.J., (1993). *Taalgebruik in zijn maatschappelijke context*. In: A. Braet & J. van de Gein (Red.), *Taalbeheersing als tekstwetenschap: terreinen en trends (145-176)*. Dordrecht: ICG Publications.